

programs, however, while maintaining academic freedom in realization of scientific research, development of intelligence and culture.

Keywords: *university, autonomy, academic freedom, self-regulation, liberalization, decentralization of higher education.*

УДК 378:371.123

ДІВІНСЬКА Н.О.,

Інститут вищої освіти НАПН України, м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми та її актуальність. В сучасних умовах функціонування вищих навчальних закладів виникає потреба додаткового обґрунтування організації освітнього процесу на основі результатів наукових досліджень. Ряд документів, такі як Закон України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 1 липня 2014 р.), Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект), Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність” (№ 848-VIII від 26.11.2015 р.); Концепція розвитку наукової сфери України на період до 2015 р. (проект), Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років (проект) та ін., орієнтують викладачів та студентів на участь у науковій діяльності.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. На пріоритетні напрямки наукової діяльності вищих навчальних закладів в сучасних умовах вказують М.М. Бойко, Н.М. Дем'яненко, М.І. Дробноход, О.В. Живага, М.Б. Євтух, Н.Б. Ісакова, В.Г. Кремень, В.І. Луговий та ін. Організаційну структуру системи науково-дослідної роботи, що застосовується в університеті, коледжі при підготовці майбутніх учителів розглядає у своїх роботах В.В. Прошкін. Про те, що технологія навчання побудована на основі результатів впровадження у нього науково-дослідницьких робіт, є ефективним засобом збільшення якості підготовки педагогічних і управлінських кадрів вказує А.Б. Кондрашихін. Процес впровадження вчений розглядає і як послідовність спільних дій наукових співробітників, викладачів кафедр, спеціалістів різних галузей, спрямованих на досягнення наукових, або прикладних результатів, а також як результат впровадження, який може бути представлений у вигляді нових наукових ідей, технологій, методів дослідження та ін. [6, с. 109]. Питанню впровадження наукових досліджень у систему навчання присвячені роботи А.В. Ставицького. Дослідник вважає, що акцент навчання повинен зміститися з передачі знань відомої інформації на сам процес проведення досліджень [14, с. 28]. Проблеми організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах і формування дослідницької компетентності висвітлені в роботах сучасних вчених Б.М. Андрієвського, С.М. Бабан, О.В. Білостоцької, А.М. Микитюк, О.В. Рудакової, Ю.А. Скиби, А.В. Ставицького, Л.Ю. Султанової, І.В. Фролової, О.Г. Ярошенко та ін.

Отже, **мета статті** полягає у висвітленні основних шляхів підвищення якості вищої освіти через впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес університетів.

Виклад основного матеріалу. Про фундаментальну роль науково-дослідної роботи у розвитку вищої освіти, яка здійснюється в університетах, окрім зазначених документів, вказують і Концепції розвитку науково-дослідної та

інноваційної діяльності вищих навчальних закладів України. Аналіз Концепції розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності в Одеській національній академії харчових технологій на період до 2020 р., Концепції наукової та інноваційної діяльності в Уманському національному університеті садівництва на 2013-2020 роки, Концепції наукової та інноваційної діяльності в Уманському національному університеті садівництва на 2013-2020 роки, Концепції розвитку наукової школи університету банківської справи Національного банку України, Концепції перспективного розвитку науково-дослідної роботи в Національному університеті водного господарства та природокористування на 2010 – 2015 роки, Концепції наукової діяльності Вінницького національного аграрного університету на 2009 – 2015 роки та ін. показує, що концептуальними завданнями наукової діяльності в університеті мають стати:

- реалізація державної політики в галузі науково-дослідної діяльності та пріоритетних завдань щодо формування наукової сфери України;
- організація науково-дослідної діяльності у поєднанні з державними стандартами вищої освіти та професійної підготовки, зорієнтованої на специфіку ВНЗ;
- проведення прикладних і фундаментальних наукових досліджень і розробок, підготовка наукової, навчально-методичної літератури для адаптації навчального процесу щодо входження до єдиного європейського освітнього та наукового просторів, інноваційний розвиток фахової освіти в контексті положень Болонської декларації;
- запровадження та дотримання європейських стандартів взаємодії Університету з різними організаціями суб'єктами господарювання щодо проведення прикладних наукових досліджень та впровадження їх результатів у виробництво;
- організація актуальної за змістом, різноманітної за формами, сучасної за засобами, якісної за виконанням, доступної професійному навчанню студентської науково-дослідної діяльності;
- організація та проведення міжнародних, міжвузівських науково-практичних конференцій студентів, магістрантів, аспірантів, молодих учених, науковців;
- розширення наукового міжнародного співробітництва, спрямованого на інтеграцію університету в міжнародні науково-дослідні структури;
- постійний моніторинг потреб виробництва регіону щодо напрямків наукової діяльності, контроль за ефективністю впроваджень та виробничих перевірок наукових розробок співробітників університету;
- постійне пропагування результатів науково-дослідної роботи та науково-технологічних розробок Університету в засобах масової інформації, нарадах, симпозіумах, конференціях регіонального, загальнодержавного та міжнародного рівнів та ін.

Зокрема, у Концепції науково-дослідної діяльності Національної школи суддів України основними завданнями є: розробка системи локальних актів щодо врегулювання науково-дослідної роботи у НШСУ; формування корпусу висококваліфікованих спеціалістів, науковців, забезпечення міжнародного визнання наукових досягнень НШСУ; переведення діяльність НШСУ на якісно новий, сучасний рівень для підвищення статусу НШСУ в Україні і світі; забезпечення впровадження наукових досягнень у процес підготовки кадрів для судової системи шляхом створення на базі наукових розробок нових підручників, навчальних посібників, практикумів, спецкурсів, лекцій тощо; запровадження ефективних методів спеціальної підготовки (теоретичного та практичного

навчання) кандидатів на посаду судді; забезпечення ефективності підготовки та періодичного навчання суддів, підготовки працівників апаратів судів; розширення і поглиблення міжнародних зв'язків із закладами суддівської освіти, науковими закладами і науковцями зарубіжних країн; застосовування нових наукових, науково-технічних знань при підготовку слухачів НШСУ; забезпечення органічної єдності програм і навчальних планів НШСУ із програмами наукової діяльності НШСУ; забезпечення стандартів підготовки кадрів для судової системи на рівні європейських та світових стандартів суддівської освіти з урахуванням сучасних наукових розробок; розвиток різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, які забезпечують та контролюють якість підготовки суддів, для спільного розв'язання наукових проблем, впровадження результатів наукових досліджень і розробок; сприяння безпосередній участі науковців НШСУ у науково-викладацькій роботі, що проводиться у НШСУ; планування проведення і виконання науковими працівниками наукових досліджень у межах основного робочого часу; залучення до науково-дослідного процесу провідних учених і науковців, працівників інших закладів, установ і організацій, в тому числі за Договорами про співпрацю; організація на високому науковому і науково-методичному рівні наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, «круглих столів» та ін. [7].

Концепція перспективного розвитку науково-дослідної роботи в Національному університеті водного господарства та природокористування на 2010 – 2015 роки базується на принципах надання переваг у розвитку організаційним науковим формам у вигляді наукових шкіл та наукових центрів; підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів переважно у власних наукових школах, а за їх відсутністю – в установах НАН України, інших ВНЗ за цільовим замовленням; розвитку фундаментальних і прикладних досліджень переважно за державними та регіональними науковими пріоритетами і програмами; щорічного збільшення частки власних видатків на НДР; всебічної підтримки ініціативи викладачів і науковців у виконанні НДР за пріоритетними напрямками; всебічного стимулювання досягнення високих результатів та здобутків у НДР; постійного зростання якості результатів НДР та збільшення результатів світового рівня; постійної підтримки талановитої молоді з числа студентів, аспірантів та молодих учених; безперервної інтеграції наукових результатів у навчальний процес та гармонізації наукової, навчальної й методичної роботи; максимального сприяння модернізації матеріально-технічної наукової та лабораторної бази; сприяння модернізації наукової інформаційної бази; максимального сприяння інноваційній діяльності; регулярної популяризації та маркетингу власних наукових здобутків та результатів; максимального сприяння міжнародним науковим зв'язкам та міжнародним науковим проектам; сприяння співпраці з науковими установами, іншими ВНЗ та органами державної і місцевої влади; взаємної відповідальності усіх керівників, викладачів та науковців за досягнення високих наукових результатів та наукового іміджу університету; відкритості, прозорості та колегіальності прийняття рішень щодо науково-дослідної роботи, пошуку грантів на підтримку та проведення науково-дослідних робіт, наукових проектів, наукових і освітніх стажувань та стипендій; підсилення патентно-ліцензійної роботи та забезпечення підтримки діючих охоронних документів (патентів на винахід та корисну модель), в першу чергу, по яких є запити виробничих та бізнес-структур; спрямування додаткових зусиль на підготовку спеціалістів вищої кваліфікації; активізації участі науковців університету у державних цільових і регіональних програмах з питань водного господарства та меліорації земель; активізації участі

представників університету в конкурсах науково-технічних розробок, які оголошуються Міністерством освіти України, Держводгоспом України та іншими міністерствами та відомствами [8].

У Концепції наукової діяльності Вінницького національного аграрного університету на 2009 – 2015 роки прямо вказано, що основними цілями концепції є: залучення до наукових досліджень талановитої молоді, впровадження досвіду передових університетів світу в науково-дослідній діяльності Університету; проведення власними силами викладачів і науковців Університету фундаментальних наукових досліджень і прикладних розробок з орієнтацією на пріоритетні для держави напрями науки і техніки, високі технології та інноваційний розвиток аграрної економіки, участь у проведенні наукових Національних програм з якомога широкого кола питань аграрного сектору економіки; забезпечення тісної інтеграції освіти та наукових досліджень, у тому числі, використання досліджень у навчанні студентів, а також поступове зменшення педагогічного навантаження для викладачів, що безпосередньо ефективно виконують наукові дослідження і результативно ведуть підготовку наукових кадрів; удосконалення системи підготовки наукових кадрів через магістратуру, аспірантуру та докторантуру, успішну діяльність яких мають визначати високопрофесійні викладачі та науковці та ін. [9].

Як видно з аналізу, серед інших видів освітньої діяльності наукова робота в університетах посідає важливе місце. У сучасному вищому навчальному закладі науково-дослідницька діяльність студентів представляє собою творчий процес, включає два взаємопов'язаних елементи: навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів. Проте, самі викладачі і дослідники даної проблеми (А.В. Верба [2], В.Ю. Бодряков [1], А.О. Быков [1], М.І. Дробноход [4], О.В. Живага [5], Н.Б. Ісакова [5] та ін.) зазначають, що науково-дослідна робота викладача протиставляється науково-дослідній діяльності студентів. Дослідницька діяльність студентів переважно перетворюється на використання матеріалу з Інтернету, без розуміння проблеми, для написання курсової або іншої студентської роботи. Це негативно позначається на формуванні як дослідницьких умінь, так і готовності самого студента проводити власні наукові дослідження. Безперечно, студенти повинні більш широко залучатися до виконання реальних наукових досліджень в рамках відповідних дослідницьких програм кафедр під керівництвом досвідчених наукових керівників з викладачів, або з запрошених фахівців, дослідницькі завдання повинні бути посилені студентам для виконання досліджень у визначений термін.

Відповідно до Стандартів і Положень про науково-дослідну роботу студентів [3; 10; 11; 12; 15] науково-дослідницька робота являє собою діяльність, мета якої отримання нових, або поглиблення вже наявних наукових знань і досягнення конкретних практичних інноваційних результатів у певній області. Зміст науково-дослідної роботи визначається стандартами проведення наукових досліджень, вимогами замовника в рамках вищого навчального закладу, освітньою та науково-дослідницькою програмами. Як правило, науково-дослідницька робота проводиться у певній послідовності:

1. Планування НДР (вибір теми, складання робочого плану та ін.).
2. Формулювання гіпотези дослідження, вибір методу її перевірки, збір даних, аналіз даних, підтвердження або спростування гіпотези.
3. Створення тексту НДР за результатами дослідження.

4. Публікація результатів дослідження в наукових виданнях, участь в конференціях, семінарах та інших наукових заходах.

5. Публічний захист курсових, дипломної і дисертаційних робіт з підсумками НДР.

Відповідно, викладачу-науковому керівнику необхідно виконати ряд завдань, а саме:

1. Ознайомити виконавців науково-дослідної роботи з науковими методами дослідження, в тому числі інноваційними, навчити застосовувати їх на практиці;

2. Навчити самостійно планувати і організовувати науково-дослідну роботу, виділяти актуальну наукову проблему і знаходити шляхи її вирішення, визначати конкретні цілі, формулювати гіпотезу дослідження і методи практичної її перевірки, проводити експериментальне дослідження і зафіксувати його результат, оформляти результати дослідження відповідно встановлених вимог, доводити правильність отриманих результатів та їхню користь для науки і практики, відстоювати свою точку зору в наукових дискусіях шляхом публічного захисту, участі в конференціях, семінарах та ін.

3. Прищепити виконавцям високі морально-етичні якості і норми поведінки, властиві професійному досліднику.

Як видно, діяльність викладача складається з розв'язання проблем різноманітного ступеня складності, тому для організації освітнього процесу на основі результатів власних досліджень, а також впровадження досліджень із залученням студентів, вимагає від нього не лише знання з методики проведення наукового дослідження, а й формування відповідних дослідницьких умінь, умінь в області використання інноваційних технологій навчання, таких як інтерактивні форми та методи роботи, педагогічні ігри, елементи тренінгів, методи ситуативного навчання (кейс-метод та ін.). Викладач має виступати не лише як фахівець свого предмету, але й як активний дослідник, постійно оприлюднювати результати власного дослідження, друкуватися у фахових вітчизняних і міжнародних виданнях, брати участь у різноманітних наукових заходах, всеукраїнських, міжнародних конференціях та ін. У свою чергу, все це вимагає від керівництва університетів переглядати положення, які визначають порядок і види заохочення співробітників і студентів добиватися значущих результатів у виконанні науково-дослідної роботи. З чого можна зробити висновок, що для досягнення результативності та ефективності проведеної наукової роботи в університеті потрібні цілеспрямовані зусилля всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз показує, що науково-дослідна робота у вищому закладі освіти це складна, динамічна система. Перехід до нової методики викладання необхідно починати з цілеспрямованого впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів моделей формування дослідницької компетентності, вдалого поєднання існуючого досвіду з сучасними методами та технологіями навчання та викладання орієнтованим на дослідження, забезпечення активної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодряков В.Ю. Научно-исследовательская работа и научно-исследовательская работа студентов как инструменты формирования профессиональных компетенций студентов и академической репутации вуза / В.Ю. Бодряков, А.А. Быков. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchno-issledovatel'skaya-rabota-i-nauchno-issledovatel'skaya-rabota-studentov-kak-instrumenty-formirovaniya-professionalnyh>

2. Верба В.А. Формування нової концепції організації науково-дослідної роботи викладачів і студентів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conference.spkneu.org/2012/11/formuvannya-novoyi-kontseptsiyi-organiza/>

3. Державний стандарт України. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення. – Київ : Держстандарт України, 2001. – 20 с. . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts/DSTU_3973-2000.pdf

4. Дробноход М.І. До концепції реформування наукової сфери України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod1.htm>

5. Ісакова Н.Б. Проблеми розвитку науково-технологічного потенціалу / Н.Б. Ісакова, О.В. Живага. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/30818/07-Isakova.pdf?sequence=1>

6. Кондрашихин А.Б. Институт внедрения научных результатов в профессиональной подготовке педагогических и управленческих кадров: на материалах города Киева / А.Б. Кондрашихин // Профессиональное развитие педагогических и управленческих кадров в Московском мегаполисе: Сборник материалов Пятой городской научно-практической конференции, 10 апреля 2014 года, ГБОУ ВПО МГПУ. – Москва: 2014. – 216 с.

7. Концепція Науково-дослідної роботи Національної школи суддів України на 2011-2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua/files/>

8. Концепція перспективного розвитку науково-дослідної роботи в НУВГП на 2010-2015 роки // Національний університет водного господарства та природокористування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuwm.edu.ua/naukova-dijaljnisti/koncepcija>

9. Концепція наукової діяльності Вінницького національного аграрного університету на 2009–2015 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vsau.org/web/vsau/vsau.nsf/webgr_view/GrZRGCT?OpenDocument&RestrictToCategory=GrZRGCT

10. Положення про науково-дослідну роботу студентів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuft.edu.ua/page/view/polozhennya-pro-naukovodoslidnu-robotu-studentiv>

11. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf

12. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1109.html

13. Прошкін В.В. Організаційна структура науково-дослідної роботи студентів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/nvd_2010_1_8.pdf

14. Ставицький В.А. Розвиток вищої освіти, заснованої на дослідженнях / В.А. Ставицький // Вища освіта України. – К., 2013. - №3 (додаток 2). – Тематичний

випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу». – 256 с. – С.27-30

15. Стандарт Національної академії наук України. Організація і проведення науково-дослідних робіт СОУ НАН 73.1-001:2011. Видання офіційне. – Київ: Національна академія наук України, 2011. – 28 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibss.iuf.net/wp-content/uploads/2011/09/Стандар-організації-НИР1.pdf>

16. Якість освіти: фактори формування і технології підтримки: (матеріали науково-методичної конференції) // [Кол. авторів під керівництвом к. е. н., доц., проректора з науково-педагогічної роботи Т. Б. Кублікової та к. е. н., проф., керівника Центру сучасних освітніх технологій ОНЕУ Г.М. Козлової]. – Одеса : ОНЕУ, 2013. – 144 с.

Дівінська Н. О. Організація освітнього процесу на основі результатів наукових досліджень як умова підвищення якості вищої освіти

Анотація. У статті висвітлюються основні шляхи підвищення якості вищої освіти через впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес університетів. Проведено аналіз концепцій розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності університетів України.

Ключові слова: науково-дослідна робота, викладання на основі результатів наукових досліджень, дослідницька компетентність, концепція розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності університетів.

Дивинская Н. А. Организация образовательного процесса на основе результатов научных исследований как условие повышения качества высшего образования

Аннотация. В статье освещаются основные пути повышения качества высшего образования через внедрение результатов научных исследований в образовательный процесс университетов. Проведен анализ концепций развития научно-исследовательской и инновационной деятельности университетов Украины.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, преподавание на основе результатов научных исследований, исследовательская компетентность, концепция развития научно-исследовательской и инновационной деятельности университетов.

Natalia Divinska. Research-based education as a condition for improving the quality of higher education

Abstract. The article deals with the introduction of university research based education system. The author analyses the concepts development of research and innovation activities of universities in Ukraine.

Keywords: research, research-based education, research competence, concept of development of research and innovation activities of universities.